

ZELTA MĀJAS GRĀMATAS

Saimnieces gudrības

*Veļa, traipi, istabas, trauki un viss pārējais, kas turēja māju
kārtībā*

No grāmatas «Jaunā Zelta mājas grāmata I»
Rīgā, ap 1905. gadu

BLUSABOOKS

Saimnieces gudrības

Veļa, traipi, istabas, trauki un viss pārējais, kas turēja māju kārtībā

Sērija «Zelta mājas grāmatas», 3. grāmata.

Teksta avots: «Jaunā Zelta mājas grāmata I». Sastādījis cand. agr. J. Vidiņš. Izdevis Zēherta grāmatu pārdotava, Rīgā, Akmeņu ielā 13. Drukājis J. A. Freijs. Ap 1905. gadu. Oriģinālais teksts ir publiski pieejams vēstures avots.

© 2026 SIA "Blusa Entertainment" (reģ. Nr. 40203726725) · BlusaBooks. Šis izdevums — teksta pārlikums mūsdienu rakstībā, zemsvītras piezīmes, vārdnīca, ievads un viss noformējums — ir autordarbs. To aizliegts kopēt, pavairot, izplatīt vai publiskot pilnībā vai daļām bez rakstiskas atļaujas. Atļaujas: contact@blusa.eu.

Ievēribai. Šī grāmata ir vēstures liecība. Daļa tā laika padomu un vielu šodien atzīta par nedrošu. Receptes lasāmas kā liecība par laiku, nevis kā norādījums.

Pirmais izdevums, 2026. gads.

blusabook.com

Kā toreiz dzīvoja

Bez veļas mašīnas, bez tīrīšanas līdzekļu plaukta veikalā un bez elektrības māju tomēr turēja tīru. Ar ziepēm, pelniem, sodu, etiķi, smiltīm un krītu — un ar zināšanu, kurš traips ar ko iziet. Šajā nodaļā ir tā laika mājturības rokasgrāmata: veļas mazgāšana un balināšana, traipi, drēbes un ādas lietas, grīdas, logi, trauki un metāli, istabas gaiss, apgaismojums, kaitēkļi mājā un daudz sīku padomu, kurus šodien sauktu par «dzīves knīfiem».

KĀ ŠĪ GRĀMATA IR TAISĪTA

Teksts ir *vārds vārdā* no oriģināla. Mēs neko neesam pārstāstījuši, saīsinājuši vai «uzlabojuši»: receptes, skaitļi, mēri un padomi ir tādi paši, kādi tie bija iespiesti.

Mainīti ir tikai burti — gotiskā druka un vecā rakstība pārlikta mūsdienu latviešu burtos (*wabramās sabls* → *vārāmās sāls*). Valoda pati ir 1905. gada, tāpēc daļa vārdu un teikumu šodien skan neparasti: «gabali jāsāla ilgāki», «vajaga», «atkarās». Tā tas arī domāts.

Vecos, svešos un nesaprotamos vārdus skaidrojam katras nodaļas beigās, kad tie parādās pirmo reizi. Visi kopā tie ir vārdnīcā grāmatas beigās, tāpat kā veco mēru tabula.

Kvadrātiekvāš [tā] ir vietas, kur skenējums bija bojāts vai nogriezts un vārds atjaunots pēc konteksta; [...] nozīmē, ka vārds nav salasāms.

ŠAJĀ GRĀMATĀ

veļa un balināšana

traipi

drēbes, ādas un kažokādas

grīdas, logi, mēbeles

trauki un metāli

apgaismojums un kurināšana

kaitēkļi mājā

Saturs

213 Istabu tīrīšana	10	245 Kādam jābūt dzīvoklim	20
214 Gulamistabu uzpošana	11	246 Kādai jābūt grīdai	21
215 Koka lietu beršana	11	247 Slapjas sienas	22
216 Gulta	12	248 Slapjas sienas	22
217 Gultas drānas	12	249 Mitru gaisu iz istabām izdabū,	22
218 Spilvenu tīrīšana	12	250 Krāsnis	23
219 Jaunas spalvas iegūt	13	251 Plīte	24
220 Gulamām telpām	13	252 Kūpošas krāsnis un plītes	24
221 Istabās gaisu	13	253 Dzelzs krāsnis plaisas	25
222 Putekļu slaucīšana	13	254 Kuršana	25
223 Grīdas laka	14	255 Ķēķa trauki	25
224 Kā logi tīrāmi	14	256 Ķēķa rīki	27
225 Logus no aizsalšanas	14	257 Ķēķa likumi	27
226 Kā metāla lietas tīrāmas	14	258 Sviestu pa vasaru	28
227 Kā koka trauki tīrāmi	15	259 Samaitājušos sviestu	29
228 Tapetes tīrāmas	15	260 Ķēķa augļu tīrīšana	29
229 Mālētas sienas	15	261 Dzīvus vēžus	29
230 Kā mēbeles tīrāmas	16	262 Olas vārot neplīst,	29
231 Kā birstes tīrāmas	16	263 Pākšaugus mikstus novārīt	29
232 Kā švamji tīrāmi	16	264 Sviestu pa vasaru svaigu	29
233 Kā trauki mazgājami	16	265 Kā ūdens vārāms?	30
234 Nažu tīrīšana	17	266 Dārza augus,	30
235 Nažus un dakšiņas	17	267 Piedegušas zupas	30
236 Nažus var iztrīt	17	268 Gaļas vārīšana	30
237 Asmeņus un dakšiņas iestiprina spalā,	17	269 Gaļa sautēšana	31
238 Vitēšana	18	270 Gaļas cepšana	32
239 Eļļas krāsojums kā tīrāms	18	271 Cepeša špekošana	32
240 Kā ģipša figūras balsināmas	18	272 Cik ilgi jācep cepetim uz plītes un krāsnī 125—150° C. karstumā?	33
241 Ķīte priekš marmora	18	273 Maize	34
242 Lampu apkopšana	19	274 Maizes krāsns	34
243 Svecas	20	275 Maizes milti	35
244 Dzīvokļa mitrumu	20	276 Iejaušana un mīcīšana	35

277 Maizes cepšana	36	313 Līmi, kurai ūdens nekaitē	51
278 Rudzu maize ar mielām	36	314 Vaska drānu uz koku uzlīmēt	51
279 Sodā maize	37	315 Audeklus uz metālu vai akmeni	51
280 Rudzu maize pa krieviski	37	316 Papīra uzlīmēšanai uz bleķi	51
281 Neskābēta rudzu maize	37	317 Ādu uz dzelzi	51
282 Sīrupa maizi	37	318 Tapetu līmi	52
283 Plucinātu maizi	38	319 Glazura koka traukiem	52
284 Skrotētu kviešu maize	38	320 Pārplīsušus dzelzs traukus	52
285 Saldskāba maize	38	321 Laba kite,	52
286 Karašas	39	322 Vaska piens	52
287 Piemaisījumi pie rudzu maizes	39	323 Līme priekš koka	53
288 Kūku cepšana	39	324 Koku un metālu	53
289 Dažas mīklas cepumiem	40	325 Elļas kites	53
290 Maizi no pelēšanas	41	326 Apavu soles stipras	54
291 Kad veļa mazgājama?	41	327 Apavu smēres,	55
292 Veļas mazgājamam ūdenim	42	328 Apavus uzglabāt	55
293 Ziepes	42	329 Slapji zābaki	55
294 Ziepes aiztaupīt	43	330 Šauru apavu	56
295 Veļas iemērķšanu	43	331 Audekli ūdeni nelaiž	56
296 Veļas mazgāšanu	43	332 Vilnainus audeklus pataisīt nepiemirkstamus	56
297 Veļas vārīšana	44	333 Koka lietas nepiemirkstamas padarīt	57
298 Veļas balināšana	44	334 Ievērojams pie lietas kociem	57
299 Stērķelēšana	44	335 Vasarā vai ziemā koks cirsts?	57
300 Veļas žāvēšana	45	336 Uzglabāt kažokus	58
301 Veļas rullēšanu,	45	337 Spožas dzelzslietas,	58
302 Gaiši, viegli audekli	45	338 Sirglietu smēre	58
303 Neīstu krāsu audeklus	45	339 Salīkušus kapājamus dēļus	58
304 Vilnaina veļa	46	340 Krēslu pinumus	59
305 Krāsainas vilnainas zeķes	46	341 Kirmjus no kokiem izdzīt	59
306 Vilnainas un pusvilnainas drēbes,	46	342 Pulierējumu atjaunot	59
307 Dažāda sevišķa veļa	46	343 Jaunas daktes	59
308 Veļas plētēšana	48	344 Stiklu vīlēt	59
309 Spodrplētēšana	49	345 Svece deg ilgi	59
310 Salūzušas stikla un porcelāna	50	346 Lēta ratu smēre	60
311 Šķidru līmi	50		
312 Papīru uz stiklu uzlīpina	50		

347 Stiklu griezt,	60	381 Ūdeņa tīrīšana	67
348 Čugunu,	60	382 Kā kartupeļi vārāmi	67
349 Dzelzi no rūsas	60	383 Sasalušus kartupeļus	67
350 Krāsnis	60	384 Veci kartupeļi	68
351 Cietu ūdeni mīkstu pataisīt	61	385 Skābus kāpostus no pelēšanas	68
352 Jaunām mucām atņem koka smaku,	61	386 Kāpostus no pārskābšanas	68
353 Izšujamus zīmējumus uz audeklu pārved,	61	387 Pret alus ieskābšanu	68
354 Kite mēbeļu sprāgām	61	388 Salmiaks mājkopībā	69
355 Kite māla traukiem	61	389 Māla trauku izlāpīšanu	69
356 Kite porcelānam	61	390 Stiklu griezt	69
357 Kite stikliem	62	391 Dzelzi urbt	70
358 Kite metāla traukiem	62	392 Smērējamai eļļai	70
359 Porcelāna vāpi	62	393 Vinčēla cements	70
360 Mūru apmešana ar cementu	62	394 Stiklu un papīru	71
361 Riteņus pataisīt izturīgus	63	395 Gumija kite	71
362 Mašīnu dzenamās siksnas	63	396 Nedegoši salmu jumti	71
363 Sūnas no jumtiem,	63	397 Māju piepe	71
364 Vecus korķus	63	398 Kaļķu smaku	72
365 Ierūsējušas skrūves	63	399 Tēraudu var pazīt,	72
366 Izkaltošus traukus	63	400 Pret rūsi aizsargājošu papīru	72
367 Izkaptis asināt	64	401 Sliktu kafēju uzlabot	72
368 Valīgas naglas sienā	64	402 Tīras olas	72
369 Naglas no rūvēšanas	64	403 Skursteni aizdegas	73
370 Logus cieši aiztaisīt,	65	404 Galodas asina	73
371 Logus no piebriešanas	65	405 Novītušus stādus,	73
372 Šņores ļoti izturīgas	65	406 Samta atjaunošana	73
373 Vai balķis sauss	65	407 Cietas platmales	74
374 Papīru nepiemirkstamu,	65	408 Platmales	74
375 Vēršu asinis	65	409 Audeklu uzjaunošana	74
376 Ēku māle,	66	410 Kaučuka laku,	74
377 Audeklus un papīrus	66	411 Pudeļu laka	75
378 Maisu uzglabāšana	66	412 Tērauda rūdīšana	75
379 Dažādas polituras	66	413 Rožu smaržu	75
380 Rakstāmas spalvas	67	414 Pomade un smarža no svaigām puķēm	75
		415 Sveipjus,	76

416	Kā pazīt novāritus svaigus vēžus	76	451	Deguta, darvas, eļļas un tauku traipi	87
417	Iesala ekstrakts	76	452	Pelējuma plankumi	87
418	Vīna, alus u. t. t. uzglabāšana	76	453	Asiņu traipekļus	88
419	Zivis nozvēņot	77	454	Stearīna un parafīna traipi	88
420	Kādu podu vajaga istabas puķēm?	77	455	Sarkanā vīna traipus	88
421	Istabas stādus izaudzināt no sēklām ..	78	456	Tauku traipi	88
422	Nodzeltējušu lapu noraušanu	78	457	Melnus vilnainus svārkus	89
423	Kādam jābūt laistāmam ūdenim	79	458	Zīda drēbi	89
424	Istabas stādu pārziemošana,	79	459	Nemālētas grīdas	89
425	Roses	80	460	Kažoku ādām,	89
426	Kad pārstādāmi istabas augi?	80	461	Kafijas traipi	90
427	Kā pārstādāmi istabas augi?	81	462	Dažādu traipus	90
428	Sliekas iz puķu podiem	81	463	Eļļas krāsas traipus	90
429	Žurkas un peles	81	464	Augļu traipus iz veļas	90
430	Mušas	82	465	Nodzeltējušu veļu	90
431	Circeņi	82	466	Glazē cimds	91
432	Sīkus smudžus	82	467	Samta apakles	91
433	Prūšu un tarakanu līdzeklis	83	468	Nekaitīgas krāsas	91
434	Pret kodēm	83	469	Eļļas un tauku traipi tapetēs	91
435	Pret odiem	83	470	Ādas slauķi	92
436	Pret blaktīm,	83	471	Mazgājams līdzeklis no papardēm	92
437	Blusas	84	472	Apavu ātri noviksēt	92
438	Skudras	84	473	Apavu uzturēšanai,	93
439	Zivtiņas,	84	474	Rūsi no dzelzs nodzīt	93
440	Putnu būrīšos	85	475	Zeltītus rāmjus	93
441	Kartupeļus izkaltēt	85	476	Eļļas glezņas	93
442	Zirņus var nlobīt,	85	477	Ūdeņa karafes	93
443	Vecas piesmakušas eļļainas pudeles ...	85	478	Lietotus korķus tīrīt	94
444	Nelāgu garšu no āboliem,	85	479	Logu bēģelus atjauno,	94
445	Suta katli,	86	480	Metāla tējkannas	94
446	Traipi baltā veļā	86	481	Pārvilkums tēraudam,	94
447	Tintes traipi	86	482	Drēbju birstes tīrīt	94
448	Darvas traipi	87	483	Traipu ūdens	95
449	Pika un sveķu traipi	87	484	Mazgājamais pulveris	95
450	Melleņu un ķiršu traipi	87	485	Lionas zābaku vikse	95

486	Mikstas ziepes	95	498	Rokas no stipras smakas tīra,	98
487	Logu rūtes	95	499	Vikses vietā	98
488	Nodzeltējušas salmu cepures	96	500	Jaunu brandvīnu ātri pataisa vecu	98
489	Noplūktas puķes ilgi uzturēt svaigas	96	501	Kaļķa sienas iztapsēt	98
490	Mušu līme	96	502	Spoguļus tīra,	98
491	Sarkana krāsa kaučuka štempelīem ...	96	503	Pret odiem un knišļiem	98
492	Citroniem sulu	97	504	Kur likt ķiršu kauliņus?	99
493	Medus sāk rūgt,	97	505	Sinepes pagatavo	99
494	Lai gumiarabiks neizkalstu,	97	506	Zaļu kartupeļu labumu pārbauda	99
495	Vecus riekstus	97	507	Pelējumus no tapetēm nodzīt	99
496	Izbālējušu rakstu padarīt redzamu	97	508	Plisumus vilnainā drēbē	100
497	Caurnelaidošas grīdas	97	509	Lieldienas olu krāsošana	100